

УДК 378.147.016:81'243

Людмила Мороз,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри іноземних мов
Рівненського державного гуманітарного університету

Олена Король,
викладач технікуму технологій та дизайну
Національного університету водного господарства
та природокористування

ВИВЧЕННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО АСПЕКТУ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ

У статті розглянуто лінгвокраїнознавчий аспект як особливий підхід у вивченні іноземної мови, оволодіння якої безпосередньо пов'язане з культурою конкретного народу – носія цієї мови. Обґрунтовано об'єктивність існування фонових знань. Представлено теорії відомих учених, що пов'язані з аналізованою проблемою.

Ключові слова: лінгвокраїнознавчий аспект, культура, соціокультурна компетенція, фонові знання.

В статье рассмотрен лингвострановедческий аспект как особое направление, в котором изучение иностранного языка тесно связано с культурой народа – носителя этого языка. Обоснована объективность фоновых знаний. Представлены теории известных ученых относительно рассматриваемой проблемы.

Ключевые слова: лингвострановедческий аспект, культура, социокультурная компетенция, фоновые знания.

The article deals with the linguistic and regional geography aspect as a special direction in which the learning of a foreign language is closely connected with the culture of the people who speaks this language. The article also shows the objectivity of background knowledge. The theories of leading scholars are considered.

Key words: linguistic and regional geography aspect, culture, social and cultural competence, background knowledge.

На сучасному етапі розвитку України як незалежної та демократичної держави активно налагоджується інтелектуальна та економічна співпраця з різними країнами світу, розвивається туристичний бізнес. У зв'язку з цим посилюється інтерес до оволодіння іноземними мовами – важливим засобом міжнародної комунікації.

Відомо, що мові властиво не тільки накопичувати і зберігати, а й відображати факти та явища культури народу – носія цієї мови. Багатовікові культурні надбання віддзеркалюють сутнісні характеристики минулого та

сучасного кожного конкретного народу, його традиційні та новітні погляди, уявлення, переконання.

Актуальність обраної теми мотивується тим, що лінгвокраїнознавчі елементи вивчаються у навчальних закладах України в межах загального курсу студіювання іноземної мови. Проте методичні підходи щодо залучення такого матеріалу в процес оволодіння іноземною мовою суттєво відрізняються, оскільки викладачу варто передбачати й інтелектуальну спроможність учня чи студента сприймати відповідну кількість нової інформації. Лінгвокраїнознавчі елементи сприяють пізнанню духовного багатства іншого народу, налагодженню активної комунікації, підвищують рівень гуманітарної освіти. Ці знання є необхідними для розвитку молодого людини, для формування її світогляду та інтелектуального потенціалу.

Вивчення іноземної мови на основі аналізу культурних надбань конкретної країни дуже важливе, оскільки це поєднання дозволяє студенту активніше засвоювати специфіку мовних явищ і безпосередньо оволодівати знаннями про традиції і сьогодення країни, мову якої він вивчає. Як зауважує методист Н. А. Саланович, такий підхід у навчанні іноземної мови не лише забезпечує більш ефективне вирішення практичних, загальноосвітніх, розвивальних і виховних завдань, а й уможливорює подальшу підтримку мотивації навчання [7, с. 2].

У радянській методичній літературі фундаментальний внесок у розробку теоретичних основ лінгвокраїнознавства зробили Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров, присвятивши національно-культурному компоненту мовного матеріалу, що відображає культуру країни, мову якої вивчається, наукові праці «Мова і культура», «Лінгвокраїнознавча теорія слова». Вони звернули особливу увагу на роль і місце лінгвокраїнознавства серед інших дисциплін, що допомагають в оволодінні іноземними мовами; розглянули найбільш ефективні форми, методи і прийоми навчання [1, с. 3]; окреслили тематичну групу лінгвокраїнознавчої проблематики; сформулювали лінгвокраїнознавчу теорію слова.

Дисертаційні дослідження К. Г. Андрейчиної, Л. В. Воскресенської, Ю. Є. Прохорова, С. Ю. Ремезова присвячені питанням викладання лінгвокраїнознавства у ході вивчення російської мови як іноземної у радянській системі базової шкільної та вузівської освіти. У науковій роботі Л. Н. Жирнової лінгвокраїнознавчий аспект розглядається на основі вивчення інших іноземних мов.

Посилена увага науковців до цієї дисципліни у 80-90-х роках минулого століття зумовила появу лінгвокраїнознавчих словників та довідників. Період кін. ХХ – поч. ХХІ століття позначився зацікавленням педагогів та вчених питаннями ефективності методик опанування іноземними мовами і їх безпосереднього зв'язку з теоретичним і практичним матеріалом, що допомагає швидко і грамотно оволодіти «чужою» мовою [2; 4; 5; 7].

Проте на сучасному етапі лінгвокраїнознавчий аспект надзвичайно актуальний у зв'язку із запровадженням методик швидкісного навчання

іноземній мові. Залучення відповідного матеріалу, що безпосередньо знайомить студентів та учнів із традиціями, звичаями, мистецтвом і побутом країни, мова якої вивчається, забезпечує гармонійне поєднання інформаційного поля та практики слововживання. Окрім того, за останні десятиліття змістилися й ідеологічні акценти, пов'язані з рівнем представлення культури і побуту інших країн [8, с. 98]. Цим зумовлений і наш інтерес до лінгвокраїнознавчого аспекту в процесі оволодіння іноземними мовами.

На сьогоднішній день термін «лінгвокраїнознавство» у різних країнах трактують по-різному. Наприклад, у Німеччині його називають терміном «культуроснавство» (Kulterkunde), у Франції – «мова і цивілізація» (langue et civilisation), а в англійській методичній літературі – «лінгвокультурні дослідження» (lingualcultural studies).

З погляду лінгвокраїнознавчої теорії слова лінгвокраїнознавство містить спеціально дібраний, однорідний мовний матеріал, який відображає культуру країни, нееквівалентні, фонові та конотативні лексичні одиниці, візуальні та невербальні (наприклад, мова жестів та міміки) форми мовлення. Ці поняття відображають актуальну тенденцію сучасної освіти: з одного боку, відбувається навчання іноземної мови, а з іншого – учень або студент здобуває інформацію про культурні особливості країни, мову якої вивчає. Водночас варто зауважити, що в такому поєднанні іноземна мова стає дзеркалом суспільного та культурного життя народу – носія цієї мови. Вона формує уявлення про духовне багатство іншого народу, сприяє підвищенню рівня гуманітарної освіти та інтелекту людини, виробляє вміння швидко адаптуватися у відповідній комунікативній ситуації.

Лінгвокраїнознавчий підхід у вивченні іноземної мови має давні корені. Так, опанування іноземною культурою було одним із головних завдань ще в античну добу. Трактування релігійних текстів і викладання іноземних мов не можна уявити в школах без культурологічного коментаря. З кінця XIX століття у ході опанування «живими мовами» особлива увага зверталася не тільки на усне мовлення, а й на ознайомлення з історією країни, мова якої вивчається. Ця тенденція була притаманна німецькій лінгвістичній школі. Однак найбільших масштабів означена проблема набуває у XX столітті. Тільки з появою граматичного типу навчання постало питання щодо можливості виокремлення таких аспектів, як граматики, фонетика та лексика. Ознайомлення студентів із національною культурою через залучення лінгвокраїнознавчого матеріалу стало обов'язковим завдяки реформі Фуше в курсі вивчення іноземних мов в університетах Франції, а з 1950 року завдяки циркуляру Міністерства національної освіти викладання цивілізації (національної культури) на заняттях стає обов'язковим у коледжах і ліцеях. Лінгвокраїнознавство як навчальна дисципліна відображає зміну політичної ситуації в державі, а також неоднозначні погляди французької педагогіки на проблеми взаємозв'язків мови і суспільства, мови і культури [2, с. 26].

Лінгвокраїнознавчий аспект передбачає засвоєння лексики з національно-культурною (денотативною) семантикою, ознайомлення з

фактами, явищами, цінностями національної культури, етичними та естетичними нормами, прийнятими у суспільстві, тобто, за твердженням Є. Верещагіна і В. Костомарова, засвоєння вторинної акультації [1, с. 192]. Важливу роль, наприклад, відіграє країнознавча лексика (географічне розташування, історичні місця, найцікавіші пам'ятки архітектури, живопису, скульптури тощо), завдяки якій студенти знайомляться з країною, мову якої вивчають. Культура творить контекст, в якому ми існуємо, живемо, думаємо і спілкуємося. Це – так званий «клей», що поєднує групу людей, колективна тотожність, частинкою якої ми всі є.

Занурення в культуру іншого народу, знання його системи цінностей мають не лише навчальне, а й практичне значення. Відомо, що людині, яка вивчає іноземну мову, властиво вносити в неї поняття рідної мови і культури, але при спілкуванні з представниками іншої мови це може спричинити певні непорозуміння [2, с. 54].

На сучасному етапі входження України до світової спільноти, зокрема європейської, особливої актуальності набувають міжнародні культурні та економічні стосунки українців з представниками інших країн. Зважаючи на це, в усіх сферах суспільної діяльності виникає потреба в спеціалістах, які вільно володіють іноземними мовами та без сторонньої допомоги можуть здійснювати комунікацію в іншомовному середовищі. Базовий рівень знань іноземної мови забезпечують загальноосвітні школи України. Вищі навчальні заклади поглиблюють теоретичні й практичні вміння і навички студента. З прагматичної точки зору, мову можна вивчити і без знання «чужої» культури і традицій, однак у цьому випадку дуже важко зрозуміти мову, увійти до її світу, засвоївши тільки фонетичні, граматичні чи лексичні парадигми [3, с. 26]. Для невимушеної та успішної комунікації з представниками іншомовних середовищ лише «механічного» знання «чужої» мови недостатньо, при цьому важливі також знання культури та поведінки людей. Для оптимізації процесу вивчення іноземної мови необхідно залучати лінгвокраїнознавчий аспект, який не тільки покращує рівень мовних знань студентів, а й їх соціокультурну компетенцію, завдяки чому майбутні спеціалісти легко уникають труднощів, перебуваючи за кордоном чи спілкуючись з іноземцями [7, с. 18].

Зауважимо, що знання фактів, норм і цінностей «чужої» національної традиції, тобто засвоєння культурологічної функції мови і вторинної акультації – це не просто запам'ятовування інформації про країну і використання її в процесі спілкування, але й формування позитивного ставлення до держави, мова якої вивчається, до її народу, історії, звичаїв, побуту. З метою засвоєння іноземної мови на початковому етапі науковці пропонують упорядковані списки загальноповсякденної та професійної країнознавчої лексики. У зв'язку з цим пропонуємо аналіз кількох різних класифікацій.

Так, З. Л. Скалкін визначає вісім сфер спілкування [6, с. 41-42], які уточнювалися та доповнювалися іншими дослідниками, зокрема Т. С. Дяченко, при складанні ситуативно-тематичного мінімуму для навчання клішованому діалогічному мовленню [4, с. 169]. В. Л. Скалкін також пропонує класифікацію

мовленнєвих одиниць для висловлювання комунікативної інформації на основі соціально-побутової, сімейної, розважальної, соціально-культурної та професійно-трудової сфер спілкування [5, с. 29]. Навчально-мовленнєві одиниці різних лексичних груп із конотативною і денотативною семантикою та поєднані граматичними зв'язками формують лінгвістичну основу для засвоєння культурологічного матеріалу. Вони повинні стати невід'ємною частиною практичних завдань для навчання усіх видів мовленнєвої діяльності. Виконання спеціальних вправ допоможе ефективному засвоєнню мовленнєвих одиниць, оскільки невміння користуватися ними у ході спілкування з носіями мови чи неадекватне їх застосування утруднюють, а інколи й унеможливають процес комунікації.

Формування соціокультурної компетенції особистості відбувається не тільки шляхом вивчення суто країнознавчих матеріалів (з географії, історії, економіки, політики тощо), але й традицій, звичаїв, моральних пріоритетів, стилю життя представників країни, мова якої вивчається. Науковці та педагоги підкреслюють важливість вироблення в учнів та студентів уміння самостійно долати ситуації непорозуміння, грамотно коригувати чи виправляти помилки в процесі міжкультурного діалогу. Ось чому метою соціокультурної освіти є формування та динамічний розвиток соціокультурної компетентності, яка допомагає вільно орієнтуватися у різних типах культур та співвідносних з ними нормах комунікативного спілкування, адекватно інтерпретувати явища та артефакти, вибирати стратегії взаємодії для вирішення особистих питань у різних типах сучасного міжкультурного діалогу [5, с. 29].

Проаналізована проблема доцільності залучення лінгвокраїнознавчого аспекту в процес оволодіння іноземною мовою свідчить про те, що навички іншомовної комунікації в структурі соціокультурної компетентності розвиваються за наявності фонових знань про національні особливості країни, мова якої вивчається, а також формують уміння швидко орієнтуватися й адаптуватися в іншомовному середовищі, представляти рідну культуру іноземною мовою в ситуації міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Изд. 2-е. // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М. : Русский язык, 1976. – С. 3.
2. Гофіпов В. О. Соціокультурна інформація художнього тексту / В. О. Гофіпов // Мова і культура. Культурологічний підхід до викладання мови і літератури. – К. : ВД Д. Бураго, 2004. – Вип.7. – Т 2. – С. 54.
3. Колшанский Г. В. Лингвокоммуникативные аспекты речевого общения / Г. В. Колшанский // Иностраный язык в школе. – 1985. – № 1. – С. 24-27.
4. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование / Е. И. Пассов. – Липецк, 1998. – С. 169.
5. Сафонова В. В. Проблемы социокультурного образования в языковой педагогике / В. В. Сафонова // Культуроведческие аспекты языкового

образования : сб. науч. тр. / под ред. В. В. Сафоновой. – М. : Еврошкола, 1998. – С. 27-35.

6. Скалкин В. Л. Коммуникативно-информационная структура устноречевого текста и вопросы обучения речи / В. Л. Скалкин // Иностранный язык в школе. – 1997. – № 6. – С. 41-42.

7. Саланович М. А. Лингвистический подход как средство повышения мотивации при обучении иностранным языкам в старших классах средней школы : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 06.00.01. – М., 1995. – 18 с.

8. Томахин Г. Д. Лингвострановедение: что это такое? / Г. Д. Томахин // Иностранный язык в школе. – 1996. – № 6. – С. 97-102.

Дата поступления в редакцию: 15.05.2013 г.